

The Relationship between Selected Traits from Cattell's 16 Personality Factor Model, Family Factors, and the Rates of Alcohol Consumption

CONVOY, K.

Charles University, Faculty of Arts, Department of Psychology, Prague, Czech Republic

Citation | CONVOY, K. Souvislost mezi vybranými osobnostními charakteristikami Cattellova 16faktorového modelu osobnosti, rodinnými faktory a mírou konzumace alkoholu. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi.* 2022; **5**(3), 146–154; <https://doi.org/10.35198/APLP/2022-003-0001>.

Background | Excessive alcohol consumption is a widespread phenomenon in our country. Evidence shows that there are several factors behind addiction. They include environmental factors, family influences, and personality traits. There are not many studies that address all these factors and their connections with the level of alcohol consumption. Such data could shed light on the underlying factors leading to excessive consumption. **Aims** | The goal is to examine the relationship between selected personality factors of Cattell's 16 Personality Model, family influences, and the degree of alcohol consumption. **Methods** | This research study was conducted using a questionnaire survey and supplementary questions. The questionnaire methods included 16 PF and BSQF, which makes it possible to determine average daily consumption. **Sample** | The group consisted of 101 respondents aged 30–40 years. **Results** | There is

no relationship between emotional stability, liveliness, dominance, and perfectionism and the rate of alcohol consumption. A positive correlation was found between tension and alcohol consumption. It was found that men consume more alcohol than women, individuals in relationships consume less alcohol than those who are single, and also individuals whose mothers were frequent drinkers displayed higher levels of alcohol use. No relationship was found between the level of education attained, biological parents' addiction, trauma, and the relationship with parents and the rate of consumption. **Conclusions** | Excessive consumption affects many people. While there are many studies that deal with this issue, the connection between personality characteristics and family factors and the level of alcohol consumption has not been sufficiently investigated. This study could serve as the basis for further research into this area.

Keywords | Personality Psychology – Cattell's 16 Personality Factor Model – Alcohol – Family – Trauma

Submitted | 11 May 2022

Accepted | 5 August 2022

Grant affiliation | This article was made possible thanks to its affiliation with the Charles University Institutional Support Project PROGRES Q06.

Correspondence address | Klára Convoy, Bělohorská 48, 169 00 Prague 6, Czech Republic

klarova27@seznam.cz

Souvislost mezi vybranými osobnostními charakteristikami Cattellova 16faktorového modelu osobnosti, rodinnými faktory a mírou konzumace alkoholu

CONVOY, K.

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra psychologie, Praha

Citace | CONVOY, K. Souvislost mezi vybranými osobnostními charakteristikami Cattellova 16faktorového modelu osobnosti, rodinnými faktory a mírou konzumace alkoholu. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi.* 2022; **5**(3), 146–154; <https://doi.org/10.35198/APLP/2022-003-0001>.

Východiska | Problematika nadměrné konzumace alkoholu je v naší zemi rozšířeným jevem. Za závislostní problematikou podle realizovaných studií stojí více faktorů. Mezi ně se řadí demografické proměnné, rodinné faktory a osobnostní rysy. Není mnoho studií, které by se věnovaly všem těmto faktorům a jejich souvislostem s mírou konzumace alkoholu. Tyto údaje by tak mohly objasnit ty faktory, které mají s nadměrnou konzumací souvislost. **Cíle** | Hlavním cílem je prozkoumat vztah mezi vybranými osobnostními faktory Cattellova 16faktorového modelu, rodinnými vlivy a mírou konzumace alkoholu. **Metody** | Výzkum byl proveden pomocí dotazníkového šetření a doplňkových otázek. Mezi dotazníkové metody byl zařazen Cattellův 16faktorový model osobnosti a BSQF, který umožňuje zjistit průměrnou denní spotřebu alkoholu. **Soubor** | Výzkumný soubor tvořilo 101 respondentů ve věku 30–40 let. **Výsledky** | Bylo zjištěno, že neexistuje

vztah mezi emoční stabilitou, živostí, dominancí, perfekcionismem a mírou konzumace alkoholu. Vztah existuje mezi úrovní tenze a mírou konzumace alkoholu, kde byla zjištěna pozitivní korelace. Bylo zjištěno, že muži konzumují alkohol ve větší míře než ženy, že zadaní jedinci konzumují alkohol v menší míře než nezadaní a že jedinci, jejichž matka konzumovala alkohol často, konzumují alkohol více. Nebyl nalezený vztah mezi dosaženým vzděláním, závislostí biologických rodičů, traumatem a vztahem s matkou a otcem a mírou konzumace alkoholu. **Závěry** | Nadměrná konzumace alkoholu se týká mnoha lidí. Existuje mnoho studií, které se problematikou zabývají, ale souvislost osobnostních charakteristik, rodinných faktorů a míry konzumace alkoholu není v ČR dostatečně prozkoumaná. Výzkum by mohl posloužit jako podklad pro další práce zabývající se touto problematikou.

Klíčová slova | Psychologie osobnosti – Cattellův 16faktorový model – Alkohol – Rodina – Trauma

Došlo do redakce | 11. května 2022

Přijato k tisku | 5. srpna 2022

Grantová podpora | Článek vznikl v rámci Projektu institucionální podpory PROGRES Q06.

Korespondenční adresa | Mgr. Klára Convooy, Bělohorská 48, 169 00, Praha

klarova27@seznam.cz

1 ÚVOD

Podle OECD je za rizikové pití považováno takové, které čítá množství 40–60 g u mužů a 20–40 g u žen (Sassi, 2015). Syndrom závislosti je soubor behaviorálních, poznávacích a somatických stavů, který se rozvíjí po opětovné konzumaci návykové látky. Zahrnuje intenzivní potřebu užít substanci, sníženou schopnost sebeovládání, pokračování v užívání i přes škodlivé dopady, upřednostňování užívání látky oproti ostatním aktivitám, vzestup tolerance a někdy i tělesný abstinenci stav (MKN-10, 2018).

Za závislostní problematikou stojí, podle studií, více faktorů. Mezi ně se řadí genetické predispozice, vlivy prostředí, rodinné vlivy a osobnostní charakteristiky. Podle Marhounové (1995) hrozí u těch, kteří mají ve své rodině závislého na alkoholu, 25–50% pravděpodobnost, že u nich dojde k rozvoji závislosti také. Mezi demografické proměnné lze zařadit věk, místo bydliště, dosažené vzdělání, rodinný stav a pohlaví. Výsledky studie OECD naznačují, že muži konzumují alkohol více než ženy. Také bylo zjištěno, že vysokoškolsky vzdělaní konzumují alkohol v menší míře než jedinci se základním vzděláním (Sassi, 2015). Výsledky studie zaměřené na konzumaci alkoholu a tabáku naznačují, že chlapci konzumují alkohol a tabák více než dívky (Vázquez et al., 2019). Za rizikový faktor nadměrné konzumace lze považovat osamělost. Naopak za protektivní faktor lze považovat blízké přátele (Brisibe & Ordinioha, 2011). Výsledky studie zkoumající spotřebu alkoholu naznačují, že místo bydliště, v jehož okolí jsou prodejny s alkoholem, přispívá k větší spotřebě adolescenty. Dospívající, kteří se často setkávají s pitím alkoholu, tak mohou konzumaci považovat za normativní (Morrison, 2019). Výsledky studie OECD naznačují, že nejvyšší spotřeba se objevuje u osob do 25 let a nejmenší spotřeba u jedinců nad 65 let (Sassi, 2015).

Podle Marhounové & Nešpora (1995) je důležité, aby panovaly dobré rodinné vztahy. Pokud tomu tak není, může hrozit rozvoj potíží s konzumací alkoholu. Trauma často vzniká na podkladě stresujícího zážitku. Nejčastěji se objevuje na pozadí mezilidských vztahů. Výsledky studie zabývající se vztahem mezi traumatem a náchylností ke zneužívání návykových látek naznačují, že dimenze traumatických zážitků v dětství mají pozitivní korelaci s náchylností k zneužívání návykových látek (Odaci et al., 2021) Ve studii užívání návykových látek u adolescentních dívek v institucionální výchově a běžné školní populace bylo zjištěno, že sledované dívky užívají kanabis 2násobně více a amfetaminy 18násobně více než dívky v kontrolní skupině (Doležalová, 2020). Psychoanalytici poukazují na možnost vzniku prealkoholové osobnosti. Tato osobnostní struktura se může vyvinout na základě orální frustrace libida, která vzniká na základě neuspokojivé mateřské péče (Váchová, 2009). Ve studii zkoumající vztah mezi rodičem a dítětem se došlo ke zjištění, že kvalita vztahu rodič–dítě má vliv na užívání alkoholu u dospívajících. Výsledky odhalily, že adolescenti, kteří hodnotili vztah se svou matkou pozitivně,

pili méně často než ti, kteří hodnotili vztah negativně (Choo & Shek, 2013).

Osobnostní rysy lze chápat jako stabilní vlastnosti jedince, které mají vliv na prožívání a stojí za chováním (Vágnerová, 2010). 16faktorový osobnostní model je jedním z nejznámějších. Americký psycholog Raymond Cattell je jeho autorem. Základem jeho teorie je koncepce rysů. Pramenné rysy jsou základní stavební kameny osobnosti a cílem 16faktorového dotazníku je dostat se k nim. Povrchové rysy stojí za pozorovatelným chováním (Cakirpaloglu, 2012). Emocionální stabilita je jedním z primárních faktorů a je odrazem osobnostní zralosti (Russell & Karol, 1997). Podle Goldsteina et al. (2017) existuje vztah mezi emoční stabilitou a alkoholovou závislostí u žen. Výsledky studie naznačují, že emoční disregulace predikuje příznaky závislosti na alkoholu. K podobným výsledkům dospěla studie, jejíž výsledky potvrzují, že ze vzorku 400 osob závislých na alkoholu vykazuje nízkou úroveň emoční stability 61 % (Mir & Sankar, 2017). Dominance značí schopnost sebeprosazení (Russell & Karol, 1997). Ve studii zkoumající souvislost vůdčích schopností a poruch užívání alkoholu u žen bylo zjištěno, že nízký skóre ve vedení by mohl souviset se zvýšeným rozvojem poruch užívání alkoholu (Hensing & Spak, 2009). Rys impulzivita lze chápat jako tendenci k jednání bez uvážení následků (Russell & Karol, 1997). Výsledky studie zkoumající schopnost sebeovládání naznačují, že jedinci s větší schopností sebekontroly jsou schopni po absolvované léčbě konzumovat alkohol nízkorizikově oproti jedincům s nízkou schopností sebekontroly, kteří byli zařazeni do skupiny těžkých alkoholiků nebo abstinentů (Stein & Witkiewitz, 2019). Perfekcionismus se pojí se schopností sebekontroly (Russell & Karol, 1997). Podle Simonse et al. (2004) zvyšují emoční labilita a impulzivita riziko problémového užívání alkoholu. Tyto dvě proměnné souvisí s potížemi v sebekontrolě při konzumaci. Tenze značí sklon k citlivosti vůči negativním podnětům a může se projevit úzkostným laděním (Russell & Karol, 1997). Výsledky studie zkoumající vztah mezi problematickým pitím a přecitlivělostí na hrozbu naznačují, že jedinci, kteří vykazují poruchu užívání alkoholu, mívají sklony k úzkostnému ladění (Gorka et al., 2020). Také Paulus (2017) ve své studii zjistil, že citlivost na úzkost může souviset s problematickým užíváním alkoholu. Výsledky studie, jež se zabývala vztahem mezi osobnostními faktory 16faktorového modelu a drogovou závislostí přinesly zjištění, že pacienti podstupující ústavní léčbu závislosti vykazovali vysokou úroveň živosti (Shah et al., 2016).

2 MATERIÁL A METODIKA

Vzhledem k povaze projektu došlo k použití kvantitativních metod. Administrace proběhla online v březnu roku 2021 pomocí google forms. Testovou baterii tvořil Cattellův 16faktorový dotazník, BSQF a doplňující otázky.

Cílem bylo prozkoumat souvislost mezi vybranými osobnostními faktory Cattellova 16faktorového mode-

lu, rodinnými vlivy, demografickými charakteristikami a mírou konzumace alkoholu. Jedná se o faktor emocionální stability, dominance, živosti, perfekcionismu a tenze. Co se týče rodinných vlivů, jedná se o genetické vlivy, trauma, vztah s rodiči a jejich souvislost s mírou konzumace alkoholu respondentů. Co se týče demografických proměnných, jedná se o vztah mezi dosaženou úrovní vzdělání, pohlavím, rodinným stavem a mírou konzumace alkoholu.

V rámci výzkumné práce byly ověřovány výzkumné otázky hypotézy.

VO1: Jak souvisí vybrané osobnostní charakteristiky Cattellova 16faktorového modelu s mírou konzumace alkoholu?

H1: Větší emoční stabilita souvisí s menší mírou konzumace alkoholu.

H2: Vyšší úroveň dominance souvisí s menší mírou konzumace alkoholu.

H3: Větší živost souvisí s větší mírou konzumace alkoholu.

H4: Vyšší míra perfekcionismu souvisí s menší mírou konzumace alkoholu.

H5: Vyšší úroveň tenze souvisí s větší mírou konzumace alkoholu.

VO2: Jak souvisí demografické faktory s mírou konzumace alkoholu?

H6: Větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u mužů než u žen.

H7: Menší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u vysokoškoláků oproti jedincům s nižší úrovní vzdělání.

H8: Menší míra konzumace alkoholu se objevuje u jedinců v manželském nebo partnerském svazku oproti jedincům, kteří vztah nemají.

VO3: Jak souvisí rodinné faktory s mírou konzumace alkoholu?

H9: Větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u jedinců, u jejichž biologických rodičů se vyskytl problém s nadměrným užíváním alkoholu nebo jiných psychoaktivních látek, oproti jedincům, jejichž rodiče tento problém neměli.

H10: Větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u jedinců, kteří prožili v období dětství traumatický zážitek, oproti jedincům, kteří s traumatem zkušenost nemají.

H11: Menší míra konzumace se objevuje u jedinců, kteří hodnotí svůj vztah s matkou v období dětství jako dobrý, oproti jedincům, kteří hodnotí vztah jako špatný.

H12: Větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u jedinců, kteří hodnotí své rodiče jako časté konzumenty nebo závislé na alkoholu v aktivní či abstinenční fázi, než u jedinců, kteří hodnotí své rodiče jako občasné konzumenty nebo abstinenty.

2.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili jedinci, kteří byli vybráni na základě kritéria věku 30–40 let. K hledání byly využity facebookové skupiny a Twitter. Výzkumu se zúčastnilo 101 osob – z toho 62 žen a 39 mužů. Průměrný věk respondentů byl 34,9 let. Nejčastěji žili na území Čech (68 osob), na Moravě 30 osob a ve Slezsku 3 osoby. Ve vztahu žilo 65 osob a single 36 osob. (*Tabulka 1.*) Nejvíce respondentů mělo střední vzdělání s maturitou (34 osob) a vysokoškolské magisterské (23 osob) (*Graf 1*).

2.2 Výzkumné metody

Výsledky byly zpracovány ve statistickém programu Jamovi. Vnitřní konzistence byla zjištěna pomocí Cronbachova alfa. Ke zkoumání vztahu mezi osobnostními faktory a mírou konzumace alkoholu byl použitý Spearmanův korelační koeficient. Ke zkoumání rozdílů mezi dvěma skupinami byla použita neparametrická analýza rozptylu.

Pro měření osobnostních faktorů bylo použito 5. vydání Cattellova 16faktorového modelu. Tato sebeposuzovací metoda má 186 otázek, které sytí 16 primárních škál. Každá škála se skládá z 10–15 otázek. Vyhodnocení je možné převedením hrubých skóre na stenové s rozsahem hodnot od 1 do 10, průměrem 5,5 a směrodatnou odchylkou 2 (Russell & Karol, 1997). Poskytuje měřítko normální osobnosti (Svoboda, 2010). Karson (1976) uvádí, že může sloužit i jako klinický nástroj. Klinickým psychologům tak může pomoci k odhalení faktorů stojících za maladaptivními způsoby chování. Může tak poskytovat informace, na jejichž základě lze plánovat a vytvořit fungující terapeutickou spolupráci. Dotazník od svého vzniku prošel mnoha úpravami. Poslední 5. revize vykazuje nejlepší psychometrické vlastnosti. Kvůli dobrým psychometrickým vlastnostem byla v této práci použita (Russell & Karol, 1997). Respondentům byla administrovaná pouze část metody. Byl zvolen faktor emoční stability, dominance, živosti, perfekcionismu a tenze. K volbě těchto faktorů došlo, protože autorka práce našla k těmto faktorům nejvíce studií. Úkolem respondentů bylo odpovědět na 50 otázek. Primární faktory jsou spojeny do globálních. Primární faktor vřelosti (A) značí tendenci k vyhledávání kontaktu. Faktor usuzování (B) značí orientační úroveň inteligence. Faktor emocionální stability (C) odráží způsob, jakým si jedinec dokáže poradit s náročnými životními situacemi. Jedinci dosahující vysokého skóre bývají emocionálně vyrovnaní. Jedinci dosahující nízkého skóre cítí nedostatek kontroly nad svými emocemi. Faktor dominance (E) odráží tendenci k převaze nad druhými. Jedinci dosahující vysokého skóre

rádi vedou druhé. U jedinců dosahujících nízkého skóru se může stát, že neupozorní, když se jim něco nelíbí. Faktor živosti (F) odráží spontaneitu. Jedinci dosahující vysokého skóru mají tendence vyhledávat vzruch. Ti, kteří dosahují extrémně vysokého skóru, mohou jednat impulzivně. Jedinci dosahující nízkého skóru berou život spíše vážně. Faktor zásadovosti (G) odráží úroveň svědomitosti. Faktor sociální smělosti (H) odráží vlastnost odvahy v navazování sociálních kontaktů. Faktor senzitivity (I) odráží úroveň citlivosti. Faktor ostražitosti (L) značí tendenci důvěřovat druhým. Faktor snivosti (M) odráží tendenci k fantazijnímu myšlení. Faktor uzavřenosti (N) odráží tendenci k odstupu. Faktor ustrašenosti (O) odráží sklon k pocitům strachu. Faktor otevřenosti ke změně (Q1) odráží otevřenost vůči zkušenostem. Faktor soběstačnosti (Q2) reprezentuje sklon k udržování sociálních kontaktů, Faktor perfekcionismu (Q3) reprezentuje tendenci ke spořádanosti. Jedinci dosahující vysokého skóre nemají rádi nepředvídatelnost. Jedinci dosahující nízkého skóre nechávají věci náhodě. Faktor přispívá ke globálnímu faktoru sebekontroly. Primární faktor tenze (Q4) odráží úroveň napětí. Globální faktor extraverte odráží potřebu kontaktu. Faktor anxiety odráží rys, který se podílí na psychické pohodě. Faktor strnulosti odráží rigiditu. Faktor sebekontroly odráží schopnost odolávat impulzům (Russell & Karol, 1997).

Pro zjištění míry konzumace byl použit dotazník Beverage specific Quantity – Frequency, který byl vyvinut Národním institutem pro zneužívání alkoholu. Jeho pomocí lze odhalit celkovou průměrnou spotřebu alkoholu v gramech na jedince. V tomto výzkumu došlo k hodnocení spotřeby v posledním roce. Dotazník má 12 položek, jež mapují frekvenci a množství zkonsumovaného piva, vína a lihovin. Během vyhodnocování dotazníku byl zhodnocen průměrný denní příjem na jednoho konzumenta. K jeho zjištění bylo potřeba vypočítat příjem čistého alkoholu v gramech (Vichitkunakorn et al., 2018).

Cílem doplňujících otázek bylo zjištění vztahu mezi věkem, pohlavím, dosaženým vzděláním, životem v partnerském vztahu, traumatem, vztahem s matkou a mírou konzumace alkoholu a vztahem mezi mírou konzumace alkoholu rodiči.

3 ETICKÝ ASPEKT

Účast byla dobrovolná. Před zahájením obdrželi respondenti základní informace. Studie probíhala anonymně. Názvy dotazníků nebyly uvedeny. Studie nebyla předložena žádné etické komisi, protože byla provedena v rámci řešení diplomové práce a příslušná VŠ schválení etické komise pro tento typ prací nevyžaduje.

4 VÝSLEDKY

4.1 Vztah osobnostních faktorů 16 PF a míry konzumace alkoholu

H1.0: Mezi emoční stabilitou a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

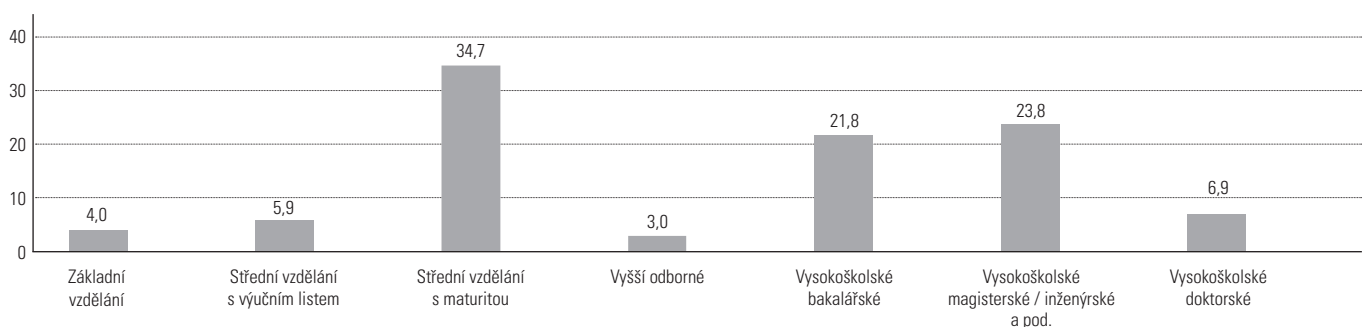
Na základě Spearmanova korelačního koeficientu, který má hodnotu -0,010, a p-hodnota testu o nulovosti korelačního koeficientu je 0,922. Testovanou hypotézu H1.0 na hladině významnosti $\alpha = 5\%$ nezamítáme (p-hodnota $> \alpha$). **Mezi emoční stabilitou a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.**

H2.0: Mezi úrovní dominance a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

Spearmanův koeficient má v tomto případě hodnotu 0,185. P-hodnota testu o nulovosti korelačního koeficientu má hodnotu 0,077, je tedy opět vyšší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, a proto i zde testovanou hypotézu nezamítáme. **Mezi úrovní dominance a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.**

H3.0: Mezi živostí a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

Spearmanův korelační koeficient má hodnotu 0,197, p-hodnota testu o nulovosti korelačního koeficientu (0,060) je opět vyšší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, a proto i zde testovanou hypotézu H0 nezamítáme. **Mezi živostí a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.**

Graf 1 | Úroveň dosaženého vzdělání

H4.0: Mezi mírou perfekcionismu a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

Na základě testu o nulovosti korelačního koeficientu, kdy korelační koeficient má hodnotu 0,132 a výsledná p-hodnota (0,211) je větší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, testovanou hypotézu H4.0 na této hladině významnosti nezamítáme. **Mezi mírou perfekcionismu a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.**

H5.0: Mezi úrovní tenze a mírou konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

I zde došlo k výpočtu Spearmanova korelačního koeficientu (0,200) a p-hodnoty k testu o nulovosti korelačního koeficientu. P-hodnota je 0,002, je tedy menší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$. V tomto případě tedy nulovou hypotézu zamítáme. Korelační koeficient je významný. Jelikož má hodnotu 0,20, jde o statisticky významnou kladnou lineární závislost. **S vyšší úrovní tenze souvisí větší míra konzumace alkoholu.** (Graf 2.)

H6.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a pohlavím neexistuje statisticky významný vztah.

Průměrná konzumace u muže je 55,8 g na den, u ženy 27,5 g na den. Pro ověření hypotézy byl použit neparametrický dvouvýběrový test – Mann Whitneyův test. Na základě provedeného testu ($U = 640,0$; p-hodnota = 0,001), kdy je p-hodnota menší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, testovanou hypotézu H6.0 zamítáme. **Mezi muži a ženami existují statisticky významné rozdíly a větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u mužů.** (Graf 3.)

H7.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a vzděláním neexistuje statisticky významný vztah.

Pro ověření rozdílů mezi skupinami byl použitý Kruskal Wallisův test. Na základě provedeného testu ($G = 5,240$; p-hodnota = 0,514), kdy je p-hodnota vyšší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, testovanou hypotézu H7.0 na této hladině významnosti nezamítáme. **Nebylo zjištěno, že by mezi osobami s různým vzděláním existovaly statisticky významné rozdíly v míře konzumace alkoholu.**

Rodinný stav	Četnost	Relat. četnost (%)
Svobodný	27	26,7
V partnerském vztahu	26	25,7
V manželském svazku	39	38,6
Rozvedený	9	8,9
Celkem	101	100,0

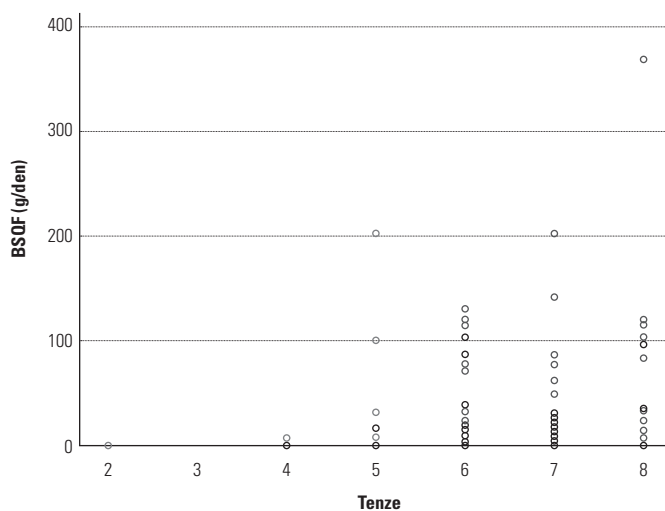
Tabulka 1 | Rodinný stav

H8.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a rodinným stavem neexistuje statisticky významný vztah.

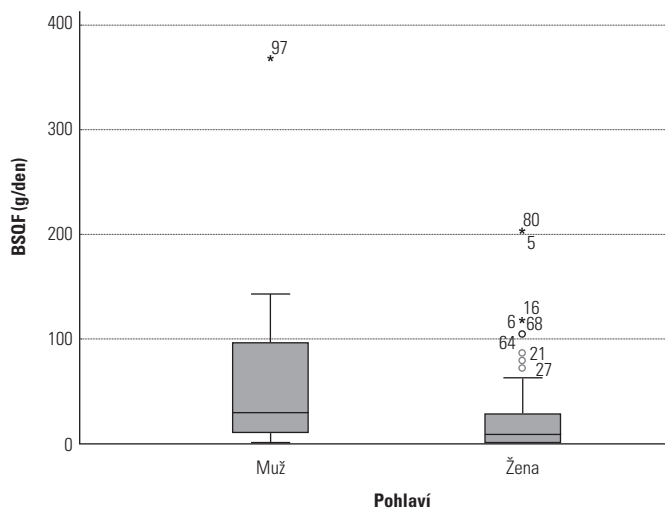
Na základě provedeného testu ($U = 756,0$; p-hodnota = 0,039), kdy je p-hodnota v případě jednostranné alternativní hypotézy menší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, hypotézu H8.0 na této hladině významnosti zamítáme. **Mezi svobodnými a zadanými osobami existují statisticky významné rozdíly v konzumaci alkoholu a u zadaných osob je tato míra statisticky významně nižší.**

H9.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a problémem rodičů s návykovými látkami neexistuje statisticky významný vztah.

Pro ověření hypotézy byl použit Mann Whitneyův test. Na základě provedeného testu ($U = 822,0$; p-hodnota = 0,060), kdy p-hodnota jednostranné alternativy je větší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$, testovanou hypotézu nezamítáme. **Mezi mírou konzumace alkoholu a problémem rodičů s návykovými látkami neexistuje statisticky významný vztah.**

Graf 2 | Vztah BSQF a tenze

Graf 3 | BSQF (g/den) podle pohlaví

H10.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a traumatickým zážitkem v dětství neexistuje statisticky významný vztah.

Pro ověření statisticky významných rozdílů byl opět použit Mann Whitneyův test. Na základě provedeného testu ($U = 930,0$; p -hodnota = $0,325$), kdy je p -hodnota vyšší než hladina významnosti $\alpha = 5\%$ testovanou hypotézu nezamítáme. **Mezi mírou konzumace alkoholu a traumatickým zážitkem v dětství neexistuje statisticky významný vztah.**

H11.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a vztahem s matkou v dětství neexistuje statisticky významný vztah.

Pro ověření rozdílů mezi těmito dvěma skupinami byl použit Mann Whitneyův test. Na základě provedeného testu ($U = 736,0$; p -hodnota = $0,465$) testovanou hypotézu na hladině významnosti $\alpha = 5\%$ nezamítáme. **Mezi mírou konzumace alkoholu a vztahem s matkou v dětství neexistuje statisticky významný vztah.**

H12.0: Mezi mírou konzumace alkoholu a hodnocení rodičů z pohledu konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah.

Mezi mírou konzumace alkoholu a hodnocením otce z pohledu konzumace alkoholu neexistuje statisticky významný vztah, ale v případě hodnocení alkoholismu u matky bylo potvrzeno, že větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u jedinců, kteří hodnotí svoji matku jako častou konzumentku nebo se závislostí na alkoholu v aktivní či abstinenční fázi.

5 DISKUZE

Prvním cílem bylo zjistit, zda souvisí vybrané osobnostní charakteristiky Cattellova 16faktorového modelu s mírou konzumace alkoholu. Ve studii Simonse et al. (2004) bylo zjištěno, že nízká úroveň emoční stability souvisí s rizikem závislosti na alkoholu. V této studii hypotéza předpokládající, že menší úroveň emocionální stability souvisí s větší mírou konzumace alkoholu, nebyla podpořena. Mezi možné důvody, proč nedošlo k obdobným výsledkům jako ve výše uvedené studii, lze zařadit menší počet respondentů. V uvedené studii se výzkumný soubor skládá z více než 500 respondentů, tato studie jich má 101. Ve studii realizované Hensingem & Spakem (2009) bylo zjištěno, že vyšší míra submisivity souvisí s větší mírou konzumace. Ani v tomto případě hypotéza předpokládající, že větší úroveň submisivity souvisí s větší mírou konzumace alkoholu, nebyla podpořena. Ve výše uvedené studii se výzkumný vzorek skládal pouze z žen, které bývají submisivnější než muži (Russell & Karol, 1997). Do této práce byli zahrnuti i muži, kteří se ve způsobu konzumace alkoholu mohou lišit. Autorka se domnívá, že by bylo příště žádoucí realizovat výzkum pro muže i ženy zvlášť. Ve studii realizované Shahem et al. (2016), kde byl použit 16faktorový dotazník, bylo zjištěno, že jedinci podstupující ústavní léčbu vykazují vysokou úroveň

živosti. V této studii hypotéza předpokládající, že vyšší úroveň živosti souvisí s větší mírou konzumace alkoholu, nebyla podpořena. V uvedené studii byl dotazník administrován jedincům s diagnostikovanou závislostí. V této studii byla míra konzumace alkoholu měřená dotazníkem, který hodnotí průměrnou denní spotřebu. Autorka se domnívá, že kdyby byl dotazník administrován jedincům, kteří mají závislost diagnostikovanou, mohlo by dojít k jiným výsledkům. Hypotéza předpokládající, že vyšší úroveň tenze souvisí s větší mírou konzumace alkoholu, byla podpořena. To znamená, že byly podpořeny výsledky studie Pauluse et al. (2017), kde byl nalezen vztah mezi citlivostí na úzkost a konzumací alkoholu.

Druhým cílem bylo prozkoumat souvislost mezi demografickými proměnnými a mírou konzumace alkoholu. Hypotéza předpokládající vztah mezi pohlavím a mírou konzumace alkoholu byla podpořena a bylo zjištěno, že větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u mužů. To znamená, že výsledky studie OECD (Sassi, 2015) byly podpořeny. Hypotéza předpokládající menší míru konzumace alkoholu u vysokoškoláků nebyla podpořena. Výsledky OECD, kde byla zjištěná menší míra konzumace alkoholu u vysokoškoláků oproti jedincům s nižší dosaženou úrovní vzdělání (Sassi, 2015), tak nebyly podpořeny. Autorka se domnívá, že by bylo do budoucna žádoucí mít rovnoměrné zastoupení respondentů, co se týče vzdělání. Hypotéza sledující rozdíly v konzumaci alkoholu podle rodinného stavu byla podpořena. U zadaných osob je tato míra statisticky významně nižší. To znamená, že výsledky studie potvrzující, že jedinci žijící ve vztahu konzumují alkohol v menší míře, byly podpořeny (Choo & Shek, 2013).

Třetím cílem bylo prozkoumat souvislost mezi rodinnými vlivy a mírou konzumace alkoholu. Hypotéza sledující vztah konzumace alkoholu respondentů a závislostního chování rodičů nebyla podpořena. To znamená, že ani tvrzení Marhounové & Nešpora (1995), že jedincům, kteří mají ve své rodině závislého, hrozí závislost, není podpořeno. Autorka se domnívá, že k nepotvrzení vztahu mezi genetickými vlivy a mírou konzumace alkoholu mohlo dojít z důvodu, že pro zkoumání této proměnné byla použita pouze jedna otázka. Bylo by žádoucí příště toto pole zmapovat důkladněji. Hypotéza sledující vliv traumatu na míru konzumace alkoholu nebyla podpořena. Výsledky studie realizované Doležalovou (2020), kde bylo zjištěno, že dívky, které prožily trauma, konzumují více psychotropní látky, nebyly podpořeny. I zde se jednalo pouze o jednu otázku. Vnímání traumatu může být subjektivní. Je otázkou, zda se jedná o skutečné trauma, či pouze nepříjemný zážitek. Autorka se domnívá, že tuto proměnnou by bylo žádoucí změřit důkladněji. Hypotéza zabývající se souvislostí konzumace alkoholu a vztahem s matkou v období dětství nebyla podpořena. To znamená, že výsledky studie Choo & Sheka (2013), kde bylo zjištěno, že kvalita vztahu rodič – dítě má vliv na užívání alkoholu adolescenty, nebyly podpořeny. K podpoře výsledků nemuselo dojít, protože do studie byli zařazeni respondenti v období dospělosti, nikoliv adolescenti. Je

možné, že kdyby zde figurovali adolescenti, došlo by k jiným závěrům. Hypotéza předpokládající, že se větší míra konzumace alkoholu vyskytuje jedinců, kteří hodnotí své rodiče jako časté konzumenty nebo závislé na alkoholu, byla částečně podpořena. Bylo zjištěno, že větší míra konzumace alkoholu se vyskytuje u těch, kteří hodnotí svou matku jako častou konzumentku nebo závislou na alkoholu, ale v případě otců nebyl zjištěný vztah. Je zajímavé, že devátá hypotéza zkoumající vztah konzumace alkoholu respondentů a závislostního chování jejich rodičů nebyla podpořena, ale dvanáctá hypotéza, zkoumající častost konzumace alkoholu rodiči, podpořená byla. Autorka se domnívá, že by bylo žádoucí věnovat se jednomu tématu více do hloubky a vlastní otázky eliminovat. Obecnost otázek by mohla být důvodem, proč se výsledky těchto dvou hypotéz liší, přesto, že se zabývají prakticky stejným vztahem.

Mezi limity studie patří nereprezentativnost výzkumného vzorku. Co se týče výběru respondentů, jednalo se o uživatele sociálních sítí, kteří byli ochotní dotazník vyplnit a být si určitými vlastnostmi podobní. Dále došlo k podpoření pouze čtyř hypotéz. Je pravděpodobné, že kdyby byl získán větší počet respondentů s rovnoměrným zastoupením, došlo by jiným závěrům.

6 ZÁVĚR

Bylo zjištěno, že čím vyšší úroveň tenze jedinec dosahuje, tím vyšší míra konzumace se u něj objevuje. Dále došlo k zjištění, že existuje souvislost mezi pohlavím, rodinným stavem, mírou konzumace alkoholu matky a mírou konzumace alkoholu respondentů. Tímto zjištěním přispívá výzkum k objasnění faktorů, které mohou přispívat k větší míře konzumace alkoholu. Metoda 16 PF by mohla sloužit jako klinický nástroj k odhalení faktorů, které mohou stát za maladaptivními vzorci jednání a poskytovat informace, na jejichž základě lze určit další terapeutický postup. Práce by mohla posloužit jako podklad pro další studie.

Konflikt zájmů | Bez konfliktu zájmů.

LITERATURA / REFERENCES

- BRISIBE, Seiyefa a Best ORDINIOHA. Socio-demographic characteristics of alcohol abusers in a rural Ijaw community in Bayelsa State, South-South Nigeria. *Annals of African Medicine* [online]. **10**(2) [cit. 2022-05-10], 2011. ISSN 1596-3519. Dostupné z: doi:10.4103/1596-3519.82066.
- CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.
- DOLEŽALOVÁ, Pavla. Komplexní vývojové trauma a užívání návykových látek. *Psychologie a její kontexty* [online]. **10**(2) [cit. 2021-03-12], 2020. ISSN 18039278. Dostupné z: doi:10.15452/PsyX.2019.10.0012.
- GOLDSTEIN, Brittany, Bekh BRADLEY, Kerry J. RESSLER a Abigail POWERS. Associations between posttraumatic stress disorder, emotion dysregulation, and alcohol dependence symptoms among inner city females. *Journal of Clinical Psychology* [online]. **73**(3), 319–330 [cit. 2020-12-18], 2017. ISSN 00219762. Dostupné z: doi:10.1002/jclp.22332.
- GORKA, Stephanie M., Lynne LIEBERMAN, K. Luan PHAN a Stewart A. SHANKMAN. Association between problematic alcohol use and reactivity to uncertain threat in two independent samples. *Drug and Alcohol Dependence* [online]. **164**, 89–96 [cit. 2021-07-24], 2016. ISSN 03768716. Dostupné z: doi:10.1016/j.drugalcdep.2016.04.034.
- GUTIERREZ LÓPEZ a Jorge A. VILLATORO VELÁZQUEZ. Early adolescent substance use in a national sample of Mexican youths: Demographic characteristics that predict use of alcohol, tobacco, and other drugs. *Journal of Latinx Psychology* [online]. **7**(4), 273–283 [cit. 2021-03-07], 2019. ISSN 2578-8094. Dostupné z: doi:10.1037/lat0000128.
- HENSING, G. a F. SPAK. Lack of leadership confidence relates to problem drinking in women: Gender identity, heavy episodic drinking and alcohol use disorders in Swedish women. *Alcohol and Alcoholism* [online]. **44**(6), 626–633 [cit. 2022-05-10], 2009. ISSN 0735-0414. Dostupné z: doi:10.1093/alcalc/agg072.
- CHOO, Hyekyung a Daniel SHEK. Quality of parent–child relationship, Family conflict, peer ppressure, and drinking behaviors of adolescents in an Asian context: The case of Singapore. *Social Indicators Research* [online]. **110**(3), 1141–1157 [cit. 2022-05-10]. ISSN 0303-8300. Dostupné z: doi:10.1007/s11205-011-9977-4.
- KARSON, Samuel. *A guide to the clinical use of the 16 PF*. University of Michigan Press, 1976. ISBN 978-0918296092.
- MARHOUNOVÁ, Jana a Karel NEŠPOR. *Alkoholici, fetišci a gambleři*. Praha: Empatie. Společensko-vědní řada, 1995. ISBN 80-901618-9-8.
- MIR, Mohd Shoiab a R. SANKAR. Influence of age and family type on t, 2013he emotional stability of alcohol abusers. *Indian Journal of Health* [online]. **8**(12), 1566–1569 [cit. 2020-12-30], 2017. ISSN 22295356.
- MKN-10: mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: desátá revize: obsahová aktualizace k 1. 1. 2018*. Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2018. ISBN 978-80-7472-168-7.
- MORRISON, Christopher N., Hilary F. BYRNES, Brenda A. MILLER, Sarah E. WIEHE, William R. PONICKI a Douglas J. WIEBE. Exposure to alcohol outlets, alcohol access, and alcohol consumption among adolescents. *Drug and Alcohol Dependence* [online]. **205** [cit. 2021-03-21], 2019. ISSN 03768716. Dostupné z: doi:10.1016/j.drugalcdep.2019.107622.
- ODACI, Hatice, Kenan BÜLBÜL a Tuğba TÜRKKAN. The mediating role of cognitive flexibility in the relationship between traumatic experiences in the childhood period and substance abuse proclivity. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy* [online]. [cit. 2021-03-07], 2021. ISSN 0894-9085. Dostupné z: doi:10.1007/s10942-020 00385w.
- PAULUS, Daniel J., Kara MANNING, Julianna B. D. HOGAN a Michael J. ZVOLENSKY. The role of anxiety sensitivity in the relation between anxious arousal and cannabis and alcohol use problems among low-income inner city racial/ethnic minorities. *Journal of Anxiety Disorders* [online]. **48**, 87–94 [cit. 2021-07-24], 2017. ISSN 08876185. Dostupné z: doi:10.1016/j.janxdis.2016.07.011.
- RUSSELL, Mary T. a Darcie L. KAROL. *16 PF: příručka pro administrátora (5. přepracované a rozšířené vydání)*. Bratislava; Brno: Psychodignostika, 1997.
- VÁCHOVÁ, Petra Elizabeth, Luboš JANŮ, Sylva RACKOVÁ. Patogeneze závislosti. *Psychiatrie pro praxi* [online]. **2009**(56), 257–259 [cit. 2021-03-14], 2009. Dostupné z: https://www.solen.cz/pdfs/psy/2009/06/03.pdf.
- SASSI, Franco, ed. *Tackling harmful alcohol use* [online]. OECD [cit. 2022-05-10], 2015. ISBN 9789264180857. Dostupné z: doi:10.1787/9789264181069en.
- SHAH, Farrukh Saleem, Mubashir SHAH a Shabnam GHOURI. PERSONALITY PROFILE OF PSYCHOACTIVE SUBSTANCE USE PRESENTING TO A TERTIARY CARE HOSPITAL. *JPMI: Journal of Postgraduate Medical Institute* [online]. **30**(2), 155–159 [cit. 2021-07-19], 2016. ISSN 10135472.
- SIMONS, Jeffrey S., Kate B. CAREY a Raluca M. GAHER. Liability and impulsivity synergistically increase risk for alcohol-related problems. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse* [online]. **30**(3), 685–694 [cit. 2021-07-24], 2004. ISSN 0095-2990. Dostupné z: doi:10.1081/ADA-200032338.
- STEIN, Elena a Katie WITKIEWITZ. Trait self-control predicts drinking patterns during treatment for alcohol use disorder and recovery up to three years following treatment. *Addictive Behaviors* [online]. **99** [cit. 2021-07-24], 2019. ISSN 03064603. Dostupné z: doi: 10.1016/j.addbeh.2019.106083.
- SVOBODA, Mojmir. *Psychologická diagnostika dospělých*. Vyd. 4. V nakl. Portál 3. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-706-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6.
- VÁZQUEZ, Alejandro L., Melanie M. DOMENECH RODRÍGUEZ, Sarah SCHWARTZ, Nancy G. AMADOR BUENABAD, Marycarmen N. BUSTOS GAMIÑO, María de Lourde VICHITKUNAKORN, Polathep, Karnsunaphat BALTHIP, Alan GEATER, Sawitri ASSANANGKORNCHAI a Emmanuel KUNTSCHE. Comparisons between context-specific and beverage-specific quantity frequency instruments to assess alcohol consumption indices: Individual and sample level analysis. *PLOS ONE* [online]. **13**(8) [cit. 2021-02-19], 2018. ISSN 1932-6203. Dostupné z: doi: 10.1371/journal.pone.0202756.